

Overzicht

cultuurhistorische onderzoeken

door Henk van der Werf

- Brink, T., *Spiegel voor stadsbestuur nader onderzocht. Over de schouw van Colijn de Nole in Kampen*, 2009.

De schouw in de Schepenzaal van het Oude Raadhuis te Kampen is tussen 1543 en 1545 vervaardigd door de uit de Zuidelijke Nederlanden afkomstige beeldhouwer Colijn de Nole (vanaf 1530 gevestigd in Utrecht). Om over de werkwijze van deze beeldhouwer meer te weten te komen, is de schouw aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen, waarbij steensoort, constructie en verf de aandachtspunten waren.

Door onderzoek met een X-Ray fluorescence-apparaat is vastgesteld dat de schouw is opgebouwd uit tenminste drie steensoorten: zandsteen, Baumbergersteen en Avendersteen. Bij de keuze van de steensoort voor een bepaalde plek lijken functionele motieven een rol gespeeld te hebben. Zo zijn grote blokken zandsteen gebruikt in de constructie van de schouw. In de fijn bewerkte gedeeltes van het monument is zowel Baumbergersteen als Avendersteen toegepast: de Duitse, hardere steensoort in de onderste zone van de schouw, de zachtere en daardoor meer kwetsbare Avendersteen in de hogere regionen. Colijn de Nole zal gedurende zijn opleiding ervaring met deze steensoort uit zijn geboortestreek hebben opgedaan en kennelijk bood de bewerking ervan zoveel voordelen dat hij het de moeite waard vond om de steen naar Utrecht te laten transporteren.

De constructie van de schouw vertoont gebreken. De schouw hangt met, deels oorspronkelijke, ijzeren stangen aan de achtermuur. Alleen de twee hermen vooraan steunen op de vloer. Dit veroorzaakt spanning op de hoeken van het fries waardoor scheurvorming optreedt. Bovendien is een deel van de ijzeren constructie in het rookkanaal ernstig aangetast door corrosie. Het hele monument wordt bedekt door een verflaag. Uit onderzoek met het blote oog en met de microscoop is gebleken dat er twee lagen verf te onderscheiden zijn. Wellicht zijn de onderdelen van de schouw al voor

Boven: Beeltenis van Karel V. Detail van de schouw van Colijn de Nole. Foto: T. Brink.

Links: Schouw (1543-1545) van Colijn de Nole in de Schepenzaal van het Oude Raadhuis van Kampen, Oudestraat 133. Foto: A. Brink.

Rechts: Reliëf met het verhaal van het wijze oordeel van koning Salomo (1 Koningen 3: 16-28). Detail van de schouw van Colijn de Nole. Foto: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

montage van een eerste laag voorzien en is er op grote delen van de schouw, maar niet overal, later een tweede laag aangebracht.

Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van een masterstage bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (voorheen RACM). Trudy Brink studeert kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht en volgt daar de masteropleiding Beeldende Kunst tot 1850.

- Werf, H. van der en Bouw, M., *Bouwhistorische opname Vloeddijk 1 en 2 Kampen*, januari 2009.

Dit onderzoek betreft onder meer de gebruiksgeschiedenis, de bouwfasering, een gebouw- en interieurbeschrijving en een waardestelling van het voormalig pesthuis en ziekenhuis Vloeddijk 1 en 2 te Kampen.

In 1538 stichtte Elert Cromme een pesthuis op deze plaats, dat later uitgroeide van een gasthuis naar een ziekenhuiscomplex. Vanaf 1940 kregen deze panden een kantoorfunctie.

Het complex Vloeddijk 1, 1a en 2 ligt aan de Vloeddijk in het gebied van een 15de-eeuwse stadsuitleg. Het bouwblok waarin dit complex ligt wordt verder begrensd door de Molenstraat, de Molendwarsstraat en de Graafschap.

De panden hebben een rechthoekige plattegrond, baksteen gevels, vensters met roeden en schilddaken met Hollandse pannen. De voorgevel van Vloeddijk 1a heeft een prominente classicistische entree met deuroplijsting, waarboven twee gestapelde gevelstenen uit verschillende perioden zijn aangebracht.

De panden op de hoek van de Molenstraat en de Vloeddijk zijn tussen 1871 en 1875 gebouwd. Deze panden hebben een hoge bouwhistorische waarde vanwege hun casco. De relatief gave gevels, waaronder de zorgvuldig gedetailleerde voorgevels van deze panden, hebben een hoge architectonische waarde.

Het voormalige Pesthuis heeft een eiken kap en een eiken tweede verdiepingvloer van moer- en kinderbinten met korbeelstellen, waarop een gedeelte van een plavuizenvloer op zand ligt. Samen met de bouwmuren vormt dit het laatmiddeleeuwse casco waarvan de houtconstructie uit 1538 dateert. De voorgevel en de geschilderde eerste verdiepingvloeren en balklagen van het Pesthuis en het achter dezelfde gevel samengevoegde pand en de tweede verdieping en de kap van dit laatste pand stammen uit 1793. Dit geldt ook voor gedeelten van het muurwerk. Bovengenoemde onderdelen vertegenwoordigen een hoge monumentwaarde. Dit geldt ook voor de hardsteenvloer bij de entree van het Pesthuis en voor de stuc op rietplafonds op de begane grond van het naastliggende pand. De relatief gave gevel van de bovengenoemde panden, waaronder de zorgvuldig gedetailleerde voorgevel, heeft een hoge architectonische waarde. Het meest rechtse pand aan de zijde van de Vloeddijk is in 1835 gebouwd. Dit pand heeft stuc op rietplafonds waarachter zich geschilderde vloerdelen en balken bevinden. Met name het casco heeft een hoge monumentwaarde.

Het complex is van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de ontwikkeling van een Pesthuis naar een ziekenhuis.

Het voormalige Pesthuis aan de Vloeddijk te Kampen. Foto: Freddy Schinkel 2000.

Gevelsteen van een kruisdragende Christus met op de achtergrond Jeruzalem, aan het voormalige Pesthuis aan de Vloeddijk te Kampen. Foto: Freddy Schinkel 2000.

- Werf, H. van der, *Bouwhistorische ontleding gevels Vloeddijk 1 en 2 Kampen*, april 2009.

Dit onderzoek is gericht op de 18de en 19de eeuwse gevelindelingen van het voormalig pesthuis en ziekenhuis Vloeddijk 1 en 2 te Kampen.

Zo op het eerste gezicht lijken de gevels van het complex Vloeddijk 1 en 2 nog authentiek. Bij nadere bestudering blijkt dat hier toch al veel aan gewijzigd is. Hoewel het Pesthuis een laat middeleeuwse kern heeft, zijn de zichtbare baksteen gevels te dateren in de late 18de en de 19de eeuw. Dit is de tijd dat het gasthuis voor de armen van de samenleving transformeerde tot een volwaardig ziekenhuis met een medische staf. Nadat het ziekenhuis naar een ander gebouw verhuisde werd een deel van het pand als tbc-kliniek in gebruik genomen. Deze geschiedenis is ook aan de gevels af te lezen. Met deze bouwhistorische ontleding wordt nader ingegaan op de bouwsporen in de gevels. Verder is een poging gedaan om de 18de en 19de eeuwse gevelindeling te reconstrueren aan de hand van foto's, tekeningen en bouwsporen.

- Werf, H. van der en Bouw, M., *Bouwhistorische deelontleding kleuronderzoek, Vloeddijk 1 en 2 Kampen*, juni 2009.

Dit onderzoek is gericht op het historisch kleurgebruik van het voormalig pesthuis en ziekenhuis Vloeddijk 1 en 2 te Kampen.

In het kader van het bouwhistorisch onderzoek naar de panden Vloeddijk 1 en 2 in Kampen is in april 2009 een bouwhistorische deelontleding van enkele gevels gemaakt. Hierbij is een nader onderzoek naar de gevelstenen buiten beschouwing gebleven. Vooral de gevelstenen boven de hoofdingang van het pand Vloeddijk 1a zijn interessant. Daarom zijn deze stenen aan een nader onderzoek onderworpen. Verder is onderzoek gedaan naar de kleuren van het interieur. Wanneer we denken aan het interieur van een ziekenhuis dan is de kleur wit het eerste waar we aan denken. Het is echter opgevallen dat er veel meer kleur werd gebruikt dan aanvankelijk gedacht. Om hiervan een beeld te krijgen is een aantal kleurentrappen gemaakt, dat een indruk van het kleurgebruik in de afgelopen eeuwen geeft.

De onderzoeken naar Vloeddijk 1 en 2 zijn uitgevoerd als afstudeerproject in het kader van de opleiding Bouwhistorie, Restauratie en Monumentenzorg aan de Hogeschool Utrecht.